

ISSANDA MUUTMISE PÜHA AD 2022

2Pt 1:16–18 (2Ms 3:1–6; Mt 17:1–8)

16 Meie Issanda Jeesuse Kristuse väge ja tulemist ei ole me teile teatanud mingeid targutavaid müüte jäljendades, vaid me oleme Tema suurust näinud oma silmaga.

17 Sest Ta sai au ja kirkust Jumalalt Isalt, kui ilmvõrratult kirkuselt kostis Talle hääl: «See on minu armas Poeg, Temast on mul hea meel!»

18 Ja seda häält me kuulsime tulevat taevast, kui me olime koos Temaga pühal mäel.

Sissejuhatus

Traditsioonilise käsitluse järgi on Peetruse teise kirja autoriks, nagu kirja esimeses salmis öeldakse, apostel Peetrus ning see on kirjutatud Roomas mitte palju enne tema märtrisurma aasta 64 paiku. Kirja alguses viitab apostel ka ise oma peatsele surmale, tuues ühtlasi esile, et see ongi kirja peamiseks ajendiks: «Seepärast ma tahan teile kõike seda üha meelde tuletada, kuigi te seda küll teate ja olete kinnitatud teile antud tões. Ma pean aga õigeks teid meenutamise abil virgutada, niikaua kui ma olen selles telgis, teades, et mu telgi mahavõtmine on varsti käes, nagu ka meie Issand Jeesus Kristus on mulle seda teatanud.» (2Pt 1:12–14)

Kirjas mainitakse ka Peetruse esimest kirja (2Pt 3:1), seega on mõlemal kirjal sama adreassaat, peamiselt Väike-Aasia kristlikud kogudused (vrd 1Pt 1:1). Apostel rõhutab, et tema sõnum ei tulene inimlikust tarkusest ega rajane mingitel kavalasti sepsitsetud müütidel, vaid sellel, mida ta on oma silmaga näinud (2Pt 1:16), ning manitseb oma lugejaid pidama kinni autentsest tunnistusest ja õigest, Pühakirja adekvaatsel tõlgendamisel rajanevast õpetusest.

Kirja keskmine osa, s.t teine peatükk on suunatud otseselt valeprohvetite vastu, kes ajavad taga omakasu ning püüavad inimesi neid eksitades hukatusse saata. Lisaks väärale õpetusele paneb apostel neile süüks lihalikku rüvedust, s.t kõikvõimalikku kõlvatust: «Ent need on nagu mõistmatud loomad, kes on loomu poolest sündinud püüdmiseks ja hukkamiseks; nad teotavad seda, mida nad ei mõista, ja hukuvad oma hukatuses, karistatuna ülekohtu eest ülekohtu palgaga. Nad peavad lõbuks priisata päise päeva ajal, need mustuse- ja häbiplekid, kes turgutavad end oma lõbudes, kui nad pidutsevad koos teiega. Nende silmad on täis abielurikkumist ning neil ei saa kunagi patust küllalt, nad ahvatlevad kõikuvaid hingi, neil on ahnitsema harjunud süda, nad on needuse lapsed.» (2Pt 2:12–14)

Äärmiselt mõtlemapanev on peatüki lõpul seisev tõdemus, et paraku näivad need, kes on pärast kristlaseks saamist Temast ära pöördunud, olevat võimetud uueks ja püsivat vilja kandvaks meelearanduseks (2Pt 2:20–22).

Peetruse teise kirja viimane peatükk on pühendatud tulevasele n-ö maailma lõpule, milles hävib kõik praegune ja mille järel Jumal kingib omadele uued taevad ja uue maa. Et mitte koos praeguse maailmaga hukkuda, vaid saada osa uuest, peavad kristlased ustavalt hoolt kandma, et nad leitaks Jumala ees «veatuina ja laitmatuina rahu» (2Pt 3:14) ega laseks end kiskuda kaasa «kõlbluseta inimeste eksitustega», nii et nad «ei langeks ära oma kindlalt aluselt», vaid kasvaksid «meie Issanda ja Päästja Jeesuse Kristuse armus ja tundmises» (2Pt 2:17j).

Niisiis ei ole Peetruse teise kirja kontekstiks mitte niivõrd väljastpoolt tulevad ohud (kristlaste tagakiusamine), kuivõrd kogudusi lõhestavad ja eksitavad valeõpetused, mille vastu Petrus seab enda ja teiste apostlite kui evangeeliumi sündmuste vahetute tunnistajate autoriteedi – lisades ehk veidi ootamatult ka viite Paulusele ja tema kirjadele (2Pt 3:15j). Tuleb tõdeda, et suurest ajalisest distantsist hoolimata ei ole Peetruse teise kirja sõnum tänapäevalgi oma aktuaalsusest kübetki kaotanud.

Keelelisi märkuseid

Issanda – τοῦ κυρίου – κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Jeesuse – Ἰησοῦ – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Kristuse – Χριστοῦ – sõna Χριστός tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima» – ja tähendab sedasama, mida heebrea משיח – «Messias», «Võitu».

Väge – δύναμις – sõna δύναμις tähendab «vägi», «võim», «võime».¹

Tulemist – παρουσίαν – sõna παρουσία tuleneb lähedust tähistavast eessõnast παρά ja verbist εἶμι – «olema» –, niisiis on selle oluliseks tähendusvarjundiks lähedus, ligiolu, intensiivselt ja vältimatult tajutav kohalolu.

Targutavaid müüte – σεσοφισμένοις μύθοις – sõna σοφίζω – «targaks tegema/saama», «õpetama», halvustavalt «targutama» – tähendusvarjundiks selle sõna negatiivsel tarvitamisel on ka teatav salakavalus.²

Jäljendades – ἐξακολουθήσαντες – sõna ἐξακολουθέω koosneb seestülevast eessõnast ἐκ ja verbist ἀκολουθέω – «[kellegi] järel käima», «[kedagi] saatma», «[kellegi] järgijaks saama/hakkama» –, niisiis võiks tõlkida ka (sarnaselt 1968. aasta piiblitõlkele): «järgides».

¹ Muuhulgas tulenevad siit näiteks sõnad «dünamiit» ja «dünamo».

² 1739. aasta Piiblis: «tühja juttude järrel, mis meie ommast peast olleks woetud»; 1968. aasta piiblitõlkes: «kavalasti sepišetud tühje jutte».

Oleme Tema suurust näinud oma silmaga – ἐπόπται γεννηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος – sõnasõnalt: «Tema suuruse pealtnägijaiks saades».

Kirkust – δόξαν – sõna δόξα tuleneb verbist δοκέω – «arvama», «mõtleva», «[kellestki midagi] pidama» – ja tähendab eeskätt «arvamus», «hinnang», tähistades sellest tulenevalt ka kellegi väarikust³, auväärsust, hiilgust, sära, majesteetlikkust, aulisust.⁴

Armas – ὁ ἀγαπητός – sõna ἀγαπητός tuleneb verbist ἀγαπάω, mis tähendab «armastama», «[kellelegi] head soovima», ka «[kellegi järele] janunema/õhkama».⁵

On...hea meel – εὐδόκησα – sõna εὐδοκέω tähendab «[kellestki/millestki] heameelt tundma», «[kedagi/midagi] eelistama».

Sisuline analüüs

Peetrus mõistab ennast ja tutvustab end ka kirja lugejatele kui «Jeesuse Kristuse sulane (δοῦλος – «ori») ja apostel», ning iseloomustab lugejaid kui neid, «kelle osaks on saanud...sama kallis usk meie Jumala ja Päästja Jeesuse Kristuse õiguse läbi» (2Pt 1:1). Järgnevalt meenutab apostel oma lugejaile, et see on Kristuse jumalik vägi, mis on meile «kinkinud kõik, mis on vajalik eluks ja vagaduseks» ning «kõige kallimad ja suuremad töötused», mille kaudu Temasse uskujad saavad «põgeneda kaduvusest, mis valitseb maailmas himude tõttu, ja saada jumaliku loomuse (φύσις) osaliseks» (2Pt 1:3–4).

Taolisest armu ja jumaliku väe annist osasaamisega kaasneb kohustus – või kutsumus – arendada «oma usus voorust, vooruses tunnetust, tunnetuses kasinust, kasinuses kannatlikkust, kannatlikkuses vagadust, vagaduses vennalikkust, vennalikkuses armastust» (2Pt 1:5–7), et kanda vilja Issanda Jeesuse Kristuse tundmises (vrd 2Pt 5:9) ning kindlustada endale «takistamatu sissepääs...igavesse kuningriiki» (2Pt 2:11).

Peetrus peab oma kohuseks – vaadates vastu teda peagi ees ootavale märtrisurmale – kõike seda oma lugejatele tõsiselt ja tungivalt meelde tuletada, et hoida neid sattumast eksiõpetajate hukatusliku mõju alla ning kanda hoolt selle eest, et tõde ja õiget, eluandvat valgust kandvat õpetust mäletataks ja järgitaks ka pärast tema lahkumist (vrd 2Pt 1:12–15). Peetrus teab, et Issanda taastuleku viibides võivad kristlased muutuda loiuks ja usust taganeda (vrd 2Pt 3:1–4).

³ Sarnaselt heebrea sõnale תִּבְרָא – «au», «auhiilgus» – ehk ka kaalukust.

⁴ 1968. aasta piiblitõlkes: «austust».

⁵ Sarnase tähendusvarjundiga on heebrea אָהַב – «armastama», «[kellegi järele] õhkama».

On oluline tähele panna, et Peetrus mitte ei ürita inimlikule tarkusele toetudes või apelleerides argumenteerida, vaid rajab oma kuulutuse üksnes reaalsele isiklikule kogemusele. See on õigupoolest väga sarnane sellele, kuidas alustab oma esimest kirja apostel Johannes: «Mis algusest peale on olnud, mida me oleme kuulnud, mida me oleme oma silmaga näinud, mida me oleme vaadelnud ja mida meie käed on katsunud – seda me kuulutame Elu Sõnast. Jah, Elu on saanud avalikuks, ja me oleme näinud ja me tunnustame ja kuulutame teile igavest elu, mis oli Isa juures ja on saanud meile avalikuks. Mida me oleme näinud ja kuulnud, seda me kuulutame ka teile, et teilgi oleks osadus meiega. Meie osadus on osadus Isaga ja Tema Poja Jeesuse Kristusega.» (1Jh 1:1–3)

Peetruse jaoks on üheks taolistest põhjapanevatest kogemustest Kristuse muutmine, mille pealtnägijaks ta sai koos tollesama Johannese ja tema venna Jaakobusega (Mt 17:1 par). Peetrusel ei ole vaja arutleda selle üle, kas ja kes Jeesus oli või on, tal pole tarvis pidada nõu liha ega verega (vrd Mt 16:17). Ta on näinud Kristuse jumalikku kirkust ja Tema riiki (vrd Lk 9:27) ning teab, et tal pole minna kellegi teise juurde, kuna üksnes Jeesusel on igavese elu sõnad ja Ta on Jumala Püha (Jh 6:68j).

Peetrus kinnitab oma lugejatele, sedapuhku äärmiselt sarnaselt apostel Paulusele⁶, et oma kuulutuses ei järgi ega jäljenda ta mingeid inimlikke, targutavaid, kavalasti seipsetud eksitavaid müüte. Tal ei ole seda tarvis, kuna esiteks ei tegutse ta apostli ja karjasena mitte omakasu silmas pidades (vrd 1Pt 5:2) ega selleks, et neid, kellele ta evangeeliumi kuulutab, «ahnitsedes...võltside sõnadega ära osta» (2Pt 2:3), ning teiseks on see, mida ta on näinud ja kuulnud, niivõrd kindel ja selge, et seda pole võimalik varjata ega maha salata. See on nagu lamp, «mis paistab hämaras paigas, kuni päev hakkab hahetama ning koidutäht tõuseb» usklikke südameis (2Pt 1:19). Peetrus lihtsalt teab, et Jeesus Kristus on Jumala armas Poeg, kellest Isal on hea meel (2Pt 2:17), ja sellest talle piisab.

Peetruse teine kiri ei esita süstemaatilist ega kokkuvõtlikku õpetust kristlikust usust. Pigem võib esimesel pilgul tekkida küsimus, mis see õpetus siis õigupoolest on – näib, nagu apostel ei ütlekski seda välja. Vastus on väga lihtne: Peetruse kuulutuse keskseks – ja tegelikult ainsaks – sisuks ongi Jeesus Kristus ja Tema tundmine. Tema tundmine sellena, kellena Ta on ennast ilmutanud: Päästja ja Jumalana, kes on meid vabaks ostnud, meie pattudest puhastanud ja meile pääsu avanud oma igavesse kuningriiki. Need, kes selle tunnetuse kaotavad, on pimedad ja «nende hukatus ei tuku» (2Pt 2:3). Issand on pikameelne, «Ta ei taha, et keegi hukkuks, vaid et kõik jõuaksid meelearandusele» (2Pt 3:9), Ta päästab kiusatustest ja hukatusest need, kes Teda kardavad, ent Tema nuhtlus ei jää tulemata neile, kes anduvad ülekohtule (vrd 2Pt 2:9).

⁶ «Kui ma teie juurde tuln, vennad, ei tulnud ma eriti üleva kõne või tarkusega kuulutama teile Jumala saladust. Sest ma otsustasin teada teie keskel ainuüksi Jeesusest Kristusest ja Temast kui ristilöödust.» (1Kr 2:1j)

Niisiis on Peetruse teine kiri sõna otseses mõttes Kristuse-keskne, rõhutades, et kristlased pole kutsutud kinni hoidma mitte ainult usust Temasse ja õigest õpetusest Tema kohta, vaid tõepoolest Kristusest endast. Kristus ei ole idee, vaid isik – lahus tõelisest, ajaloolisest Issandast Jeesusest Kristusest, meie Jumalast ja Päästjast, ei ole ei mingit õiget usku ega pääsemist.

Jutluseks

Issanda muutmise püha on vähemalt läänekirikus üks uuematest pühadest. Suurest osast keskaegsetest kohalikest kalendritest seda ei leia; seal, kus Issanda muutmise püha tähistati, tehti seda enamasti 6. augustil, mõnel pool ka 7. augustil.

Idakirikus on Issanda muutmise püha hiljemalt 7. sajandist tähistatud 6. augustil, Armeenia kirikus 7. pühapäeval pärast Kolmainupüha (samamoodi alates 16. sajandist Rootsi ja Soome kirikuis, kust see on üle võetud praegusesse EELK kirikukalendrisse). Kogu läänekiriku jaoks kohustusliku Issanda muutmise püha tähistamise 6. augustil kehtestas paavst Callistus III aastal 1457 tänuks aasta varem türklaste üle saavutatud võidu eest Belgradi all. Luterlikes kirikutes on Issanda muutmist tähistatud Ilmumisaja viimasel pühapäeval, ning rooma-katoliku kiriku traditsioonilise missaali järgi loetakse muutmispüha Evangeeliumi Matteuse järgi (Mt 17:1–9) ka paastuaja teisel pühapäeval.

Issanda muutmise püha aluseks oleva evangeeliumijutustuse keskseks sõnumiks on esmalt kinnitus Jeesuse jumalikkusest, mis avaldus Tema kirkastamises ja taevast kostnud Isa hääles, millega Jumal kordas nüüd juba Jeesuse jüngritele kuuldavalt sedasama, mida oli öelnud Jeesusele endale Tema ristimisel: «See on mu armas⁷ Poeg, Teda kuulake!» (Mk 9:7; vrd Mk 1:11 ja Mt 17:5)

Seda kinnitust ei tule mõista mitte ainult jüngrite teavitamisena Jeesuse tõelisest olemusest, vaid nende kinnitamisena ja ettevalmistamisena selleks, mis on järgnemas. Üks kolmest tookord Jeesusega mäel viibinud jüngrist, Peetrus, kirjeldab seda sündmust põhjapaneva kogemusena, mis on olnud tema jaoks määravam isegi pühakirjatunnistusest: «Ja seda häält me kuulsime tulevat taevast, kui me olime koos Temaga pühal mäel. Ja nii on meil midagi kindlamat prohvetisõnast ja te teete hästi, kui panete tähele seda nagu lampi, mis paistab hämaras paigas, kuni päev hakkab hahetama ning koidutäht tõuseb teie südameis.» (2Pt 1:18j)

Teiseks oluliseks osaks Issanda muutmise püha sõnumist on Moosese ja Eelija ilmumise läbi antav tunnistus sellest, et Jeesuses on täitunud nii Vana Testamendi prohvetite ettekuulutused, kui ka kõik see, mille eelkujutiseks ja ettevalmistuseks on Moosese Seadus. See, kuidas Jeesus vanad ettekuulutused täide viib, tuleb eriti selgelt esile

⁷ Või «äravalitud/väljavalitud» (Lk 9:35).

Luuka evangeeliumi sõnades: «Ja ennäe, kaks meest kõnelesid Jeesusega, need olid Mooses ja Eelija, kes kirkuses ilmudes rääkisid Tema eluotsast, sellest, mis Tal Jeruusalemmas tuli täide viia.» (Lk 9:30j).

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on esimese lugemisaasta Evangeeliumiks (Mt 17:1–8) Issanda muutmise ehk kirkastamise lugu Matteuse evangeeliumi järgi, ning Vana Testamendi lugemiseks (2Ms 3:1–6) jutustus Jumala ilmumisest Moosesele põlevas kibuvitsapõõsas Hoorebi mäe juures. Koos jutluse aluseks oleva Epistliga Peetruse teisest kirjast seavad kõik kolm pühakirjalugemist keskse sõnumina meie ette Jumala eneseilmutuse ning veelgi konkreetsemalt Kristuse eneseilmutuse Jumala ja Päästjana.

Kui Mooses nägi Jumala kirkust, siis ta pidi oma näo kinni katma, sest ta kartis Jumalale otsa vaadata. Sarnane kogemus oli Jeesusega muutmismäel viibinud jüngritel: nad «langesid...silmili maha ja kartsid väga» (Mt 17:6). Erinevuseks oli see, et Jeesus käskis jüngritel tõusta ja ütles neile: «Ärge kartke!» (Mt 17:7) Tegemist on ühe ja sama Jumalaga, ent see, millisenä meile on avatud ligipääs Talle, on erinev (vt suurepärasest kõrvutusest Hb 12:18–24).

Tänapäeva kuulajale on ilmselt vaja selgelt meelde tuletada, et see on sama Jumal, ning kahtlemata esmalt evangeeliumi päästesõnumit esile tuues rõhutada väga selgelt ja hoiatavalt ka seda, et Jumal ei muutu. Nagu apostel Peetrus oma teises kirjas väga konkreetset ja tõsiselt näitab, saab seesama tuli, mis vagadele paistab päästva valgusena, kord hävitavaks leegiks jumalakartmatuile (2Pt 3:7). Seepärast peame Jeesuse Kristuse tundmisest vankumatult kinni hoidma, selles kasvama ning olema «valvsad, et meid ei kistaks kaasa kõlbluseta inimeste eksitustega ja me ei langeks ära oma kindlalt aluselt» (2Pt 3:17).

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Peetrus oli üks kolmest jüngrist, kellele anti juba enne Jeesuse surma, ülestõusmist ja taevasseinemist näha Tema jumalikku kirkust. See oli Peetruse jaoks taoline põhjapanev kogemus, mille juurde ta võis pöörduda tagasi ka aastakümneid hiljem, isegi siis, kui ta vaatas juba vastu oma peatsele märtrisurmale. See oli midagi, mida keegi ei saanud Peetruselt ära võtta ja mis andis talle kindla teadmise sellest, kes Jeesus on – et Ta on tõeline Jumal ja Päästja, kelle tundmine ja kellest kinni hoidmine on ainus, mis tagab sissepääsu Tema igavesse kuningriiki.
2. Just sellele kogemusele ja teadmisele toetudes kuulutas Peetrus evangeeliumi neile, kelle juurde ta oli läkitatud, manitsedes neid kinni pidama õigest õpetusest, mille keskmeks ongi sõnum Jeesusest Kristusest kui Jumalast ja Päästjast, ning hoiatades neid loiuks muutumast ja taganemast. Peetruse arusaam on väga lihtne: kõik on Issanda käes, kes tahab kinkida neile, kes Teda kardavad, uued taevad ja uue maa, s.t igavese elu kirkuses ja õiguses, ent kes ei jäta karistamata neid, kes elavad

jumalakartmatuses ja ülekohtus. Peetrus ei esita siin mingit uut moraaliõpetust ega teoloogiat, vaid kinnitab pigem, et kõik see, mida on kuulutanud varasemadki prohvetid (vrd 2Pt 3:2), kehtib ja on saanud teoks Jeesuses Kristuses, kes on seesama Jumal, kellest kõneleb kogu Pühakiri.

3. Peetruse teine kiri näitab, et apostel on oma lugejate pärast mures. On üsna kindel, et meiegi peale vaadates poleks tema mure väiksem. Ei ole meie päevilgi võõras see, et Pühakirja ja evangeeliumi selge sõnumi asemel järgitakse salakavalalt sepitsetud müüte; et inimlikku tarkust (või targutamist) eelistatakse apostellikule pärimusele; et ei otsita mitte Jumala tõelist palet, vaid püütakse Teda, Tema sõna ja Tema tahet kujundada oma ettekujutuse ja meeldivuse kohaseks. Apostel Peetrus seab kõige selle vastu oma reaalse ja vaieldamatu kogemuse: ta on oma silmaga näinud Jeesuse Kristuse, Jumala armastatud Poja tõelist kirkust, tõelist olemust, ja me teeme paremini, kui usaldame seda oma piiratud, sagedasti eksliku ja üsna tihti paraku ka hukatusse viiva ettekujutuse asemel, teades, et üksnes Jeesuses Kristuses, Jumala ainusündinud Pojas, tõelises Jumalas ja meie Päästjas, on meile avatud takistamatu sissepääs Tema igavesse kuningriiki.